

ŠUMET, VUČAJNICA i ZBORA

Tri ribolovne vode pod ovim imenima malo su poznate iako u njima, prema podacima prikupljenim iz raznih izvora, ima veoma mnogo ribe i to u vagonskim količinama. Nema sumnje da ove vode, kao i ostale u njihovom području, zaslužuju veliku pažnju još i iz drugih razloga, a ne samo zbog ribljeg bogatstva. Ovakvih voda nema u Jugoslaviji mnogo, a osobito je za nas važno da ni sličnih nema u cijeloj Evropi. U stvari takvih voda sa ovakvim ribama i ostalim njihovim osebinama, nema nigdje više na svijetu.

Zbog toga sam, razumljivo je, iskoristio prvu priliku da odem na te ribolovne vode. Sa jednim mjesnim ribarom, koji je na njima mnogo i uspješno lovio, pošao sam 3. X. 1952. god. izjutra cestom iz Trebinja. Put nas je vodio ponajprije pored rijeke Trebišnjice i to onog njenog rukava kod Trebinja, koji je na glasu po svojim šaranima. Zatim smo ostavili rijeku i krenuli u lijevo kroz selo Čičevo prema selima Velja Gora i Bugovina. Zapadno od tih sela prostire se prostrano polje, a cijeli taj kraj Trebinjci nazivaju Dživar.

Sunce je prilično grijalo, iako je bio oktobar. Pronašli smo usput posljednje slatke smokve, koje u ovoj okolini upravo u Dživaru tako dugo traju u jesen. Nisam se ni tu mogao oteti utisku i osjećaju da upravo u Trebinjskom kraju ima mnogo toga što je veoma dobro, korisno i lijepo, raznovrsno i privlačivo, ali za sada malo poznato i nedovoljno iskorišteno. Siguran sam međutim, da će brzo doći vrijeme pa će Trebinje i cijela njegova okolica biti veoma poznata i posjećivana po turistima svih vrsta, a svakako i ribarskim turistima.

Tih dana je palo dosta kiše i voda se je u Trebišnjici podigla pa je rijeka potekla i Popovim Poljem. Stoga smo sada s interesom očekivali da vidimo kakav ćemo vodostaj zateći u Zbori, Vučajnici i Šumetu.

Ponio sam jednu malu ručnu mrežu, pa sam namjeravao toga dana izvršiti samo izvide i upoznavanje vode i terena, a jednog drugog dana poći u ozbiljan ribolov. Međutim sunce je sve jače peklo, vrućina je ovladavala poljem, a vrhunci okolnih gora su se isticali u sjaju lijepog dana. Pojavila se je žeđa, ali putem nigdje nije bilo vode ni kapi. Tu je carstvo krša i bezvodice. Moj pratioc mi je opisivao suho riječno korito sa šljunkom i valuticama, po kojima sada uopće više ne teče voda, ali se po tragovima i predanju zna da je ovdje nekada iz gorskog predjela zvanog Zupci, tekla rijeka u pravcu Konavla. Izdizanjem terena, odnosno promjena u tlu, rijeka se je izgubila, ali njen jedan dio izbija navodno kao Ljuta u Konavlima. Jasno je, da se sa sigurnošću ne može tvrditi, da je upravo tako bilo, iako to nije nemoguće u našem Kršu.

Vjerojatno i naše tri ribolovne vode na koje smo se uputili, imaju u svom postanku neke veze s tom nestalom rijekom. »Sad ćemo stići na Zboru«, reče moj pratioc. Ogladavao sam se, željan

da ugledam vodu. Lijevo od nas na brdima bila je oskudna šikara puna trnja i sivih blokova kamena, kojim Hercegovina najviše obiluje. Desno od nas protezalo se je suho i bezvodno polje u kojem se kopa pijesak, ali ima i vinograda, voćnjaka pa i oranica. Sve je to nanos, sve je to uradila voda u davna vremena, napunivši i poravnajući ovo krško polje.

Gdje je ta Zbora njeno vrelo?

»Evo Zbore«, pokaže moj pratioc. Ugledao sam jedan suhozid i uz njega kamene stepenice, koje vode u veliku udubinu. Stepence su djelomično razvaljene, a jama se je sa strane urušila i zatrpala. U njoj je izvor Zbore, ali se sada ne vidi i ne osjeća voda ni njen svježih dah. Tamo su i ribe — pod zemljom. Sve kiše što su pale posljednjih dana i povišeni vodostaj u Trebišnjici, nisu oživjele podzemnu Zboru. Ona još miruje.

Tu se našao jedan seoski dječak pa mi tumači kako između kamenja u jami provre voda, a kada ojača njen pritisak, onda ona raščisti urušeno kamenje i opet prokopa bolji izlaz. Dječak se žali što u Zbori, kad navalj voda s obiljem riba iz podzemlja, nijedna neće da uzme na udicu.

Pratioc-ribar mi opet opisuje, kako je ovdje lovio ribu. Pokazuje mi na presušenoj zemlji, gdje je bila glavna struja i gdje je postavljao mrežu. Gaovice iz Zbore izlaze samo noću i to oprezno iako za jednu noć izađe cijelo ogromno jato. Može se riba i poplašiti od mreže ili neopreznog ribara pa se tada opet vrati u jamu, no poslije, dok se smiri, opet izađe u poplavljeno polje. Pokazuje mi, kako mu je mreža za kratko vrijeme, u par minuta, bila prepuna ribe, koja je svojim pritiskom navalila niz struju tako, da je mreža bila potisnuta i prevrnutu pa nije mogla ni da lovi, jer je riba preko nje nagnula. U tami i gazeći vodu nekako je spasio mrežu, a u njoj je našao jedva kojih 30 kg. ribe. Tu su vrlo krupne gaovice. Ide ih 8 komada u 1 kg. Kvalitetom ne zaostaju za pastrvom i ljubitelji među potrošačima izvanredno je cijene, traže i plaćaju. Mi smo toga dana dakako na Zbori ostali praznih ruku i bilo je neobično slušati živo prikazivanje moga ribara-pratioca, kako je eto tu gdje stojimo, žedni i opaljeni sunčanom pripekotom, na suhom i presušenom tlu, koje izgleda kao da na njem nije tri godine dana bilo ni kapi vode, kako je tu tekla jaka rječica, nosila stotine hiljada riba izašlih iz podzemlja, kako je bio moker i ozebao gazeći noću vodu i žaleći za ribom koja je promakla pored povaljene mreže u kojoj je ostalo »samo« 30 kilograma.

Druga voda po redu bila je Vučajnica. Ni ona nije toga dana izbacivala ni vodu ni ribu. Dobro sam razgledao ulaz među blokovima kamena. Jama, odnosno njen ulaz leži horizontalno u tlu i treba se provlačiti i spuštati između kamenih gromada vijugavim pravcem. Svijetlo slabo prodire unutra, a mi nismo imali svjetiljke da bismo se mogli spustiti i provući u dubinu preko 10 m, ko-

liko bi trebalo do vode i do ribe. Odustali smo toga dana od ribolova na Vučajnici zbog nepovoljnog vodostaja.

Zanimljiva je pojava, da na Vučajnici, za razliku od Zbore, riba izlazi danju i noću, te se može pratiti njeno kretanje. Isto tako ovdje se ona obilno lovi na udicu, jer rado uzima meku. Izlazi u gustim masama pa se može na jednom koncu vezati po dvije udice i sve po dvije ribe izbacivati. Kako su krupne i ukusne, to ima mnogo prigodnih ribolovaca u to doba. Masa riba izlazi repom naprijed, jer je okrenuta glavom protiv struje koja dolazi vertikalno iz podzemlja. Iz ove jame riba izlazi odmah sa prvom vodom, a ribar M. B. drži da ih Vučajnica izbací po nekoliko vagona. On ih je lovio i na jami i kasnije sa čamcem u polju, po periodičkom jezeru. Pratio je njeno kretanje u polju gdje se nalaze u ogromnim jatima, zbijene oko grmlja, koje je tada pod vodom.

Riba može da ostane u polju preko cijele zime, ali ako je zima sušna i voda padne, onda se riba opet vraća u jamu, a polje ostane suho. To se i po dva puta može dogoditi za jedne zime.

Treća voda koja je toga dana ušla u naš program bila je Šumet. Ni tu nismo zatekli nažalost ni izvora ni rječice, koja natapa periodičko jezero, što se je pred nama pružalo u obliku sušom izgorenog polja. Došli smo do obzidanog ulaza u pećinu. Ovdje je pristup olakšan ljudskim trudom. Postoje stepenice, koje silaze u dubinu. Počeli smo se oprezno spuštati u polutamu koso položenog strmog tunela prirodne pukotine. Što dublje smo silazili bivalo je sve hladnije i tamnije. Nabrojio sam 73 stepenice. Bile su visoke 20 do 50 cm svaka, a prema tome moglo je biti do vode do koje smo došli oko 20 m dubine. Vejsil Čurčić, prije 45 godina na ovom mjestu cijeni da je bila dubina jame 30 m, kako to navodi u svom klasičnom opisu Popovog Polja i njegovih gaovica. Na istom mjestu on piše »Vučonica«, dok je moj pratioc, Trebinjac, govorio Vučajnica.

U polutama smo ugledali vodu u površini od dva tri kvadratna metra. Izmjerio sam tempera-

turu, bilo je 13,1°C. Ručnom mrežicom sam uporno nastojao da pronađem u vodi koju ribu. Voda se proteže pod koso položenu stijenu i dalje je pristup nemoguć, jer je razina vode bila viša od ispriječene stijene. Tamo dalje čovjek nema pristupa, a ondje se nalaze ogromne količine ribe, negdje u podzemnim bazenima, za koje ne znamo ni dali su daleko, kakvi su i koliki su.

Nisam ulovio nijedne gaovice. Nisam što više po dnu i po podvodnom kamenju mogao da pronađem nikakovu. ni najsitniju životinju. Pa ipak — zar se u podzemlju one mase ribe ničim ne hrane tokom dugih mjeseci?

Ovdje u ovim jamama živi samo gaovica iako za Zboru tvrde seljaci da katkada nađu i po kojeg strugača, koji inače živi u Trebišnjici (*Leuciscus svallize*). Gaovica je ista kao i u Popovom polju, dakle popovska gaovica (*Paraphoxinus ghetaldii*).

Utisak s ovih čudnih i neobičnih ribolovnih voda je neizbrisiv. Taj utisak ostaje kao stalan poticaj za rađanje mnogobrojnih pitanja, koje čovjek sam sebi postavlja u želji da nađe objašnjenje o tajanstvenom podzemnom životu gaovice i o njihovom razvojnom putu.

Gaovice iz familije ciprinida, nastavaju neke zapadno-balkanske vode, većinom ponornice. Najviše ih ima u Hercegovini, a zatim zapadnoj Bosni. Dalmaciji i Lici. Prilagođene su životu u Kršu sa njegovom bezvodicom, periodičkim vodama i ponornicama. Nisu još dovoljno proučene, a naročito nam je nepoznat način njihovog života u podzemlju. One ne žive u svakoj vodi na isti način, jer se pojedine vode po svojim svojstvima i uslovima za riblji život veoma razlikuju. Ima i takvih voda koje ne presušuju pa u njima možemo naći gaovice i za ljetnog perioda.

Zbog svojih neobičnih osebina, vode kao što su Zbora, Vučajnica, Šumet i mnoge druge, prava su prirodna čuda. To je veliki skup pitanja i problema za nauku pa i za privredu. Gaovice u privrednom pogledu, po mome mišljenju, predstavljaju potpuno nedirnut kompleks pitanja i perspektiva.

ZDRAVKO TALER

Još nekoliko riječi o zaštiti salmonidskih voda

O problemu zaštite naših voda bilo je dosada mnogo diskusije i preko štampe i na raznim sastancima sportskih ribolovnih društava i saveza. Ali, niti diskusija niti poduzete mjere još nijesu dali zadovoljavajućih rezultata, a čak bi se moglo reći da ovo pitanje nije potpuno ni rasvijetljeno kako sa gledišta očuvanja prirodnih ljepota naše zemlje i razvitka turizma uopšte, tako i sa gledišta daljnjih zaštitnih mjera koje bi trebalo poduzimati u tom pravcu.

Pod salmonidskim vodama podrazumijevamo rijeke i jezera u kojima žive ribe iz porodice salmonida, uglavnom pastrmka, mladica i lipljan. To su redovno rijeke i jezera koje čine najljepše krajeve naše zemlje baš onim što oni jesu i po čemu su

na daleko poznati domaćim i stranim turistima. Prema tome, posmatrati pustošenje tih voda samo kroz smanjivanje broja riba u njima i time nanošene direktne štete narodnoj privredi, kao što se to najčešće posmatra i tretira u štampi, nepotpuno je i jednostrano. To je stvar daleko teža i ozbiljnija ako je sagledamo u njoj pravoj svjetlosti, a to se sastoji u narušavanju prirodne cjeline i sakačenju prirode. Koliko se samo svaki čovjek pa makar da nikada i ne pomisli na ribolov i turizam, prijatno osjeća putujući pored neke bistre planinske rijeke posmatrajući kolutove na njenoj površini koji ostaju iza pastrmke i lipljana kada iskaču na površinu vode za mušicom, a kako težak i mučan utisak ostavlja na čovjeka kada vidi da